

ILGIAUSIŲ METŲ PROFESORIUI JUOZUI ŽILIUI

Mykolo Romerio universiteto bendruomenė pažymi garbingą vieno iškiliausių savo narių Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros profesoriaus Juozo Žilio jubiliejinės septyniasdešimtąsias gimimo metines ir sveikina jį, linkėdama geros sveikatos, nenuilstamos energijos, vertingų sumanymų ir darbų sėkmės.

Juozas Žilys gimė 1942 m. rugsėjo 7 d. Jurbarke. Baigęs 1961 m. Panevėžio 6-ąją vidurinę mokyklą ir atlikęs privalomąją karo tarnybą, 1964 m. jis įstojo į Vilniaus universiteto Teisės fakultetą.

Keistas tai buvo laikas: aukščiausių sovietinių vadovų lūpomis paskleistas mitas apie menkėjantį teisės vaidmenį žengiančioje į komunizmą visuomenėje, metais sutrumpintas aukštųjų teisės studijų laikas, ženkliai kritęs dieninę studijų formą pasirinkusiųjų studentų teisininkų skaičius – fakultete iš viso jis vos besiekė šimtą. Laimė, aplinkybės nesusilpnino pasiryžimo tapti geru specialistu – žingeidus, jau turintis tam tikrą gyvenimo patirtį vaikiną fakultete pasireiškė kaip puikus studentas, aktyvus visuomenininkas. Studijas 1968 m. jis baigė su pagyrimu.

Spėjęs atkreipti į save dėmesį, dar bebaigiantis studijas J. Žilys 1967 m. buvo priimtas į darbą LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiume Juridinio skyriaus konsultantu, netrukus pakeltas vyr. konsultantu, o nuo 1981 m. tapo skyriaus vedėju. Pareigas ėjo iki valstybės nepriklausomybės atkūrimo. Kaip savo šalies patriotas ir kvalifikuotas specialistas, jis veiklą tęsė dirbdamas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Juridinio skyriaus vedėju

Einant šias pareigas, šalia didelio organizacinio darbo, Atgimimo laikotarpiu J. Žiliui teko organizuoti ir pačiam aktyviai dalyvauti rengiant konstitucinių bei daugelio kitų teisės aktų projektus. Jis buvo oficialiai įtrauktas į darbo grupių, 1988–1993 m. rengusių svarbiausių nepriklausomos Lietuvos valstybės įstatymų projektų – Referendumo, Pilietybės, Savivaldos pagrindų, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Rinkimų, Respublikos Prezidento rinkimų, Respublikos Prezidento įstatymų, Seimo reglamento ir daugelio kitų teisės aktų, – sudėti, 1990–1991 m. vadovavo darbo grupei, rengusiai Lietuvos Respublikos Konstitucijos koncepcijos Metmenis – dokumentą, padėjusį teisinius 1992 m. priimtos Konstitucijos pagrindus.

Seimo 1993 m. išrinktas į pirmąją Lietuvos Konstitucinio Teismo teisėjų sudėtį, J. Žilys buvo paskirtas ir pirmuoju šio Teismo pirmininku. Teko spręsti daugybę organizacinių problemų – Teismo pastato, materialinio finansinio aprūpinimo, vidaus darbo organizavimo, teisminių bylų rengimo. J. Žilio vertinimu, šio sudėtingo laikotarpio turinį lėmė ne tik organizaciniai sunkumai, bet ir politinė teisinė erdvė, kurioje pradėjo veikti Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas: „tai buvo intensyvaus Lietuvos valstybės teisminių pagrindų kūrimo, valstybinės organizacijos vizijos brandinimo metas. Audringai ir dinamiškai keitėsi teisinio reguliavimo pobūdis, iš teisės buvo šalinami tarybiniai juridiniai reliktai <...>. Konstitucijos vientisumo, jos tiesioginio taikymo principai iš teorinės konstrukcijos virto tikrovišku reiškiniu, darančiu vis akivaizdesnę įtaką teisei ideologijai ir teisę taikančių institucijų veiklai“¹. J. Žiliui vadovaujant, pasak trečiojo Konstitucinio Teismo pirmininko E. Kūrio, jau „pačioje pirmojoje Konstitucinio Teismo byloje Lietuvai buvo parodyta iki tol negirdėta konstitucinės justicijos ir kartu teismo valdžios funkcija – būti politinių valdžių sprendimų atsvara ir ginti Konstitucijos viršenybę“, o apskritai per pirmuosius Konstitucinio Teismo veiklos metus Teismas sugebėjo ne tik patvirtinti, bet ir pranokti „konstitucinės justicijos modelio kūrėjų lūkesčius“².

1 Žilys, J. [Atsiminimai apie profesorių Vladą Pavilonį]. *Profesorius Vladas Pavilonis*. Vilnius, 2006, p. 52, 56–57.

2 Konstitucinis Teismas patvirtino kūrėjų lūkesčius. Konstitucinio Teismo dešimtmečio proga Teismo pirmininkas Egidijus Kūris atsakė į „Teisės žinių“ klausimus. *Teisės žinios*. 2003, 2(6): 6–7.

Pasibaigus 1999 m. Konstitucinio Teismo teisėjo kadencijai, gausios J. Žilio žinios ir sukauptas turtingas patyrimas pasirodė esantys reikalingi aukščiausiems valstybės vadovams: iki 2000 m. jis dirbo Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko vyr. patarėju konstitucinės teisės klausimais, 2003 m. – Lietuvos Respublikos Prezidento visuomeniniu konsultantu teisinės sistemos reikalais.

Tačiau J. Žilį traukė jau seniai jo puoselėjamas noras per daugelį metų sukauptu žinių bagažu pasidalyti su būsimaisiais teisininkais. Šį potraukį, kiek leido darbinė jo veikla, jis jau buvo mėginęs realizuoti: ištisą dešimtmetį (1973–1982 m.) kaip Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Valstybinės teisės katedros dėstytojas valandininkas studentams skaitė užsienio šalių konstitucinės teisės kursą. Tad, baigęs darbus Konstituciniame Teisme, 1999 m. J. Žilys priimamas docento pareigoms tuometinės Lietuvos teisės akademijos (dabartinio Mykolo Romerio universiteto) Konstitucinės teisės katedroje. Jo dėstomos disciplinos – fundamentalus konstitucinės teisės kursas bei konstitucinių ginčų teisė.

Į profesionalųjį mokslą atėjęs jau brandaus amžiaus, J. Žilys jam nepaigailėjo nei jėgų, nei laiko. J. Žilio asmenyje idealiai susilydė ilgamečio praktiko ir išvalgaus mokslininko teoretiko savybės. Atkaklus darbas, derinamas su per ilgus darbo metus įgytomis žiniomis ir patyrimu bei įgimtu talentu, labai greitai ėmė duoti vaisius. Jau 2000 m. jis apgynė socialinių mokslų daktaro disertaciją tema „Konstitucinio teismo doktrinos formavimasis ir įtvirtinimas Lietuvos teisinėje sistemoje“. Nesustojęs ties tuo, kas pasiekta, tęsdamas mokslinę veiklą, po penkerių metų (2005 m.) jis įvykdė habilitacijos procedūros reikalavimus ir 2007 m. jam suteiktas profesoriaus pedagoginis vardas.

Per palyginti neilgą laiką J. Žilys moksliniu produktyvumu ėmė lenkti daugelį ilgamečių Lietuvos mokslininkų: šalies bei užsienio teisės leidiniuose konstitucinės teisės bei Lietuvos konstitucionalizmo raidos temomis jis paskelbė arti šimto mokslo, mokslo populiarinimo ir publicistikos publikacijų lietuvių, anglų, lenkų, rusų, vokiečių kalbomis.

Prof. J. Žilio moksliniai interesai platūs, bet neabejotinai didžiausias dėmesys skiriamas konstitucinės teisės problematikai. Pažymėtinas išskirtinis J. Žilio mokslinės produkcijos bruožas – itin įdėmus žvilgsnis į analizuojamo instituto, akto, reiškinio istoriją. Ši savybė daro jo darbus, pirmiausia skirtus atgimusios Lietuvos konstitucionalizmo raidai, ypač vertingus, kadangi pačiam autoriui teko laimėti asmeniškai vaidinti ne paskutinį vaidmenį tos raidos vyksme.

Šalia bendresnio pobūdžio darbų, tokių, kaip straipsniai „Konstituciniai politinės sistemos pagrindai“ (2004 m. publikuoto leidinyje Lietuvos politinė sistema: sąranga ir kaita) ar „Konstitucija kaip laisvės raiškos teisinė politi-

nė forma“ (Parlamento studijos, 2006, Nr. 6), J. Žilys išsamiai išanalizavo 1988–1992 m. konstitucionalizmo raidos Lietuvoje problemas. Jos atspindėtos straipsniuose „Laikinis Pagrindinis Įstatymas Lietuvos Respublikos konstitucinėje sistemoje“ (Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda, 2007), studijose, skirtose 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos teisinėms ir politinėms ištakoms (Jurisprudencija, 2002, t. 30 (22); Mūsų konstitucionalizmo raida, 2003) ir kituose darbuose.

J. Žilys tyrė atskirų mūsų valstybės institucijų konstitucinį statusą. Kaip svarbiausius šiai problematikai skirtus J. Žilio darbus galima nurodyti „Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatų grupės ir frakcijos – teisinio statuso problema“ (Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė, 2002), „Parlamentaro konstitucinio statuso bruožai demokratijoje. Teisinis istorinis aspektas“ (Parlamento studijos, 2004, Nr. 2), „Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo pirmininko konstitucinis statusas: genezė ir konstituciniai parametrai“ (Regnum est, 2010), „Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas teisėkūros procese 1990–1992 metais“ (Jurisprudencija, 2004, t. 51 (43)), „Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo konstitucinis statusas – santykių su vykdomąja valdžia aspektas“ (Jurisprudencija, 2002, t. 29 (21)), „Kai kurie Lietuvos valstybės vadovo konstitucinio instituto atkūrimo ir įtvirtinimo veiksniai konstituciniame procese 1988–1992 metais“ (Prezidentas valstybės valdžios institucijų sistemoje, 2011), „Lietuvos Respublikos Prezidento institucijos atkūrimo kai kurie teisiniai, politiniai ir istoriniai aspektai 1990–1992 metais“ (Jurisprudencija, 2003, t. 47 (39)), „Lietuvos prokuratūros statuso raida: teisiniai istoriniai aspektai“ (Jurisprudencija, 2005, t. 70 (62)).

Skyrium reikia pažymėti gausias ir itin vertingas J. Žilio publikacijas Konstitucinio Teismo ir konstitucinės jurisprudencijos problematika. Jai skirta 2001 m. pasirodžiusi jo monografija „Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos“, straipsniai „Kai kurios Lietuvos teisės kūrimo problemos ir Konstitucinis Teismas“ (Jurisprudencija, 1999, t. 12 (4)), „Konstitucinis Teismas valstybės valdžios organų sistemoje“ (Jurisprudencija, 2000, t. 17 (9)), „Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstitucinėje sistemoje“ (Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda, 2007), „Konstitucinio Teismo aktai teisės šaltinių sistemoje“ (Jurisprudencija, 2000, t. 17 (9)), „M. Römeris ir konstitucinė justicija“ (Prof. M. Römeris ir šiandiena, 2000) ir kt.

Konstitucionalizmo ir apskritai aktualiais konstituciniais ir teisėtvarkos klausimais J. Žilys skaitė pranešimus mokslinėse konferencijose ir kituose renginiuose, juos komentavo spaudoje. Daugelis mokslinėse konferencijose darytų

pranešimų – „Konstitucinis Teismas valdžių sistemoje“; „Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas: įkūrimo prielaidos ir vaidmuo, užtikrinant konstitucinį teisingumą valstybėje“; „Konstitucinė justicija ir teismai“ ir kt. – yra publikuoti.

J. Žilys – vienas MRU išleisto (2001, 2002 m.) konstitucinės teisės vadovėlio „Lietuvos konstitucinė teisė“ autorių, parašęs jam skyrių „Konstitucijos apsauga. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas“. Jo plunksnai priklauso 2000 m. išleistas mokomasis leidinys „Teisės aktų konstitucingumo problema rengiant Lietuvos Respublikos Konstituciją“.

Profesorius aktyviai pasidarbavo mokslo publicistikos ir mokslo populiarinimo baruose, jo straipsnius skelbė žurnalai „Justitia“, „Teisės problemos“, laikraščiai („Lietuvos aidas“ ir kt.).

J. Žilys – šalies mokslo darbų „Jurisprudencija“, „Parlamento studijos“, taip pat keletą kitų užsienio teisinių periodinių leidinių redakcinių kolegijų narys.

Profesorius plačiai žinomas Lietuvos visuomenėje, ypač teisininkų bendruomenėje. Jis – didelis autoritetas katedroje, fakultete, universitete, 2000–2007 m. buvo MRU Teisės fakulteto dekanu, yra universiteto tarybos ir senato narys, Lietuvos universitetų Rektorių konferencijos Teisės klausimų komiteto pirmininkas. Jis ir toliau nuolat įtraukiamas į darbo grupių, sudaromų įstatymų projektams rengti, sudėti, nuo 2002 m. yra Valstybinio mokslo ir studijų fondo valdybos narys, nuo 2006 m. – jos pirmininkas, vadovauja Teisėjų atrankos komisijai.

J. Žilys apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu (1999 m.), ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro Didžiuoju Kryžiumi (2003 m.), Sausio 13-osios atminimo medaliu (1999 m.). Už indėlį plėtojant Lietuvos transatlantinius ryšius bei Lietuvos Respublikos pakvietimo į NATO progą, 2003 m. Respublikos Prezidento dekretu apdovanotas Atminimo ženkle. Jo nuopelnai pažymėti Norvegijos Karalystės Didžiojo Kryžiaus (1998 m.) bei Lenkijos Respublikos Karininko Kryžiaus (1999 m.) ordinais.

Už nuopelnus Lietuvos teisės mokslui, didžiulį indėlį rengiant 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstituciją ir svarbiausius įstatymus, kuriais buvo pertvarkyta Lietuvos politinė, teisinė, ekonominė sistema, reikšmingą veiklą įtvirtinant konstitucionalizmą ir formuojant oficialią konstitucinę doktriną, teisinės valstybės principų puoselėjimą, aktyvų dalyvavimą Mykolo Romerio universiteto veikloje Mykolo Romerio universiteto senatas 2012 m. birželio 26 d. suteikė prof. J. Žiliui Garbės Profesoriaus vardą.

Mindaugas Maksimaitis